

Studium válčiště

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek plukovníka A. A. Partina kandidáta vojenských věd, docenta, plukovníka V. I. Pčelkina, podplukovníka V. G. Čaplygina, kandidáta vojenských věd, uveřejněný v sovětském časopise „VOJENNAJA MYSL“, čís. 10/1978.

Způsoby vedení války, její průběh a výsledek závisí na úrovni výrobních sil, sociálně politickém a ekonomickém zřízení válčících států, na stupni rozvoje vědy, morálního ducha lidových mas a bojové síly ozbrojených sil. Významný vliv na ozbrojený zápas mají rovněž fyzicko-geografické podmínky a připravenost území, na kterém může dojít k rozvinutí válečné činnosti.

Studiem těchto faktorů současně se strategií a operačním uměním se zabývá vojenská geografie. Tvorbí ji teorie vojenského vedení státu, která hodnotí jednotlivé státy, a popis válčišť, který zkoumá celý komplex vojenských geografických podmínek a jejich vliv na válečnou činnost. K těmto podmínkám patří vojenskopolitické, vojenskoekonomické, fyzicko-geografické (přírodní) faktory a rovněž stupeň operační připravenosti území válčiště.

Válčiště je historický pojem. Se změnou charakteru ozbrojeného zápasu, jeho rozmachu, způsobů a forem vedení mění se i struktura a rozměry válčiště. Druhá světová válka prakticky obsáhla většinu pevnin a oceánů. Rozměry válčišť v Evropě dosahovaly 300–600 km šířky a 800–1000 km hloubky.

Cílem článku je, na základě analýzy obecných popisů jednotlivých válčišť, ukázat metodiku jejich studia v systému operační a bojové přípravy.

Soudobé válčiště je rozsáhlé území kontinentu s přilehlým námořním a vzdušným prostorem, nebo oceán s pobřežím, ostrovy a vzdušným prostorem, které umožňují rozvinutí strategických uskupení ozbrojených sil a vedení válečné činnosti.

Hranice a strukturu válčiště stanoví vojenskopolitické vedení státu (koalice) na základě rozestavení vojenskopolitických sil v daném prostoru, ekonomického, vojenskopolitického a morálního potenciálu, přírodních podmínek a jiných faktorů.

Podle svého významu mohou být válčiště hlavní a druhořadá, podle polohy na zeměkouli kontinentální a oceánská.

Na hlavním válčišti se mohou rozvíjet a působit hlavní uskupení válčících mocností. Tam dosahují nejdůležitějších vojenskopolitických a strategických cílů války. V rámci druhořadého válčiště má ozbrojený zápas zpravidla podřízený charakter vzhledem k hlavnímu válčišti. V závislosti na konkrétně vzniklé vojenskopolitické situaci může se úloha jednotlivých válčišť měnit.

Válčiště zahrnuje území vlastního státu, spojeneckých států a pravděpodobného

nepřítele, objekty strategického a operačního významu, strategické a operační směry a strategické prostory.

V současné době můžeme v Evropě stanovit tři válčiště: severoevropské, střeoevropské a jihoevropské. Na každém válčišti velení NATO již v míru vytváří bojeschopná uskupení spojených ozbrojených sil. Území každého válčiště zahrnuje pásmo bojové činnosti a pásmo komunikací. V prvním pásmu se rozvíjejí (jsou rozmístěny) a vedou boj svazy pozemních vojsk, letectvo, síly a prostředky PVO. Jeho hloubka může dosahovat 250 až 300 km a rozvíjejí se v něm sbory, polní armády, skupiny armád, jejich posilové a podprůrné prostředky (letectvo, válečné loďstvo, radioelektronické prostředky). V pásmu komunikací — týlovém prostoru válčiště, která přiléhá k pásmu bojové činnosti, vedou komunikační směry, rozmísťují se orgány velení týlu, týlové útvary a zařízení. Může rovněž zahrnovat prostory formování vojsk, rozmístění vševojskových a speciálních záloh. Hloubka pásma dosahuje 140–600 km. Její týlová hranice bývá obvykle týlovou hranicí válčiště.

Všestranné studium válčiště je jedním z důležitých úkolů operační a bojové přípravy vojsk. Umožňuje správně určit charakter pravděpodobné válečné činnosti k odrazení agrese na daném válčišti, způsobu plnění strategických a operačně taktických úkolů s přihlédnutím ke zvláštnostem fyzicko-geografických podmínek každého válčiště a směry připravenosti velitelů, štábů a vojsk k přípravě na obranu vlasti.

Studium každého druhu válčiště má svou specifikou.

Kontinentální válčiště hodnotíme především z hlediska bojového použití pozemních vojsk, letectva a součinnosti ostatních druhů ozbrojených sil.

Nejúčelnější je toto schéma studia válčiště:

- celková charakteristika válčiště,
- vojenskopolitické, vojenskoekonomické a fyzicko-geografické podmínky,
- operační příprava území,
- operační směry (pásma),
- závěry.

Podle stejného schématu můžeme studovat i strategické a operační směry.

Celková charakteristika válčiště zahrnuje zhodnocení jeho významu, geografické situace, stavu hranic, rozměrů (co do délky a hloubky pozemních a námořních prostorů).

Z hlediska vojenskopolitických podmínek musíme studovat soudobou vojenskopolitickou situaci, určit charakteristiku obyvatelstva, mobilizačních a pracovních zdrojů a kromě toho i podrobně zhodnotit stav ozbrojených sil pravděpodobného nepřítele.

Důkladná analýza **vojenskopolitické situace** umožňuje stanovit rozestavení sil na válčišti, vojenské bloky, jejich politické zaměření a protiklady mezi jejich členy. Umožňuje rovněž zjistit hlavní ohniska politického napětí, možnosti vzniku válečných konfliktů v určitých prostorech válčiště. Takovým způsobem můžeme předvídat možný způsob vývoje vojenskopolitické situace v jednotlivých státech nebo prostorech.

Při studiu jednotlivých států musíme věnovat pozornost zhodnocení jejich společenského a státního zřízení, stálost vnitřní politiky, dále i politických cílů ve válce.

Kromě toho musíme vzít v úvahu působení politických stran a společenských organizací, jejich vliv na společenský ži-

vot, rozmístění třídních sil a protiklady mezi nimi.

Nejdůležitějším prvkem morálně politického a vojenského potenciálu, který má podstatný vliv na průběh ozbrojeného zápasu má obyvatelstvo — lidské, mobilizační a pracovní zdroje. Je důležité znát celkový počet obyvatelstva, jeho třídní, národní a profesionální složení, politickomorální stav, rozmístění a hustotu, dále i množství a kvalitu pracovních a mobilizačních zdrojů, možné termíny mobilizace.

Důležitou pozornost musíme věnovat zhodnocení možného poměru obyvatelstva v celku a jednotlivých tříd a skupin k našim vojskům, zhodnocení náboženských a životních zvláštností, obyčejů a tradic, tj. sociálně politického prostředí, ve kterém bude nutné v případě války působit.

Při studiu válečného potenciálu a jeho hlavního prvku ozbrojených sil hodnotíme

- bojové složení, organizační strukturu, stupeň vybavení soudobou výzbrojí a bojovou technikou,
- prostory dislokace vojsk a operační situaci uskupení,
- úroveň bojové přípravy a stupeň bojové pohotovosti, bojeschopnosti vojsk a jejich ochrany, sil a prostředků v celku a podle druhu ozbrojených sil (druhu vojsk a speciálních vojsk),
- politickomorální stav vlastních vojsk,
- vybudování systému velení,
- stav a možnosti hlavních prvků systému zabezpečení,
- charakter ženíjního vybudování terénu a systém zátarasů,
- organizaci materiálně technického zabezpečení.

Při hodnocení vojsk pravděpodobného nepřítele věnujeme zvláštní pozornost studiu bojových možností jeho výzbroje a bojové techniky, které ovlivňují formy a způsoby bojového použití vojsk.

Všestranná a hluboká analýza bojových možností vojsk pravděpodobného nepřítele, jeho plánů, možných způsobů napadení a vedení bojové činnosti je nejdůležitějším předpokladem úspěšného odrazení napadení a zničení jakéhokoli agresora.

Vojenskopolitické podmínky mají tedy velký vliv na plánování a vedení operace k odrazení agrese, zejména na volbu směru hlavního úderu, dále i na formy a způsoby plnění strategických a operačně taktických úkolů.

Klasikové marxismu-leninismu vědecky dokázali závislost vojenské síly státu a způsobů vedení války na ekonomice.

Při studiu válčiště bereme v úvahu jak **ekonomický, tak i vojenskoekonomický potenciál státu (koalice)**. Vojenskoekonomický potenciál vyjadřuje objektivní schopnost ekonomiky zabezpečit nezbytné potřeby ozbrojených sil v míru a ve válce.

Závisí na:

- sociálně ekonomickém a politickém zřízení státu,
- výrobní kapacitě průmyslu především těžkého a válečného, objemu a struktuře výroby,
- stavu zemědělství,
- početnosti a morálně politické úrovně obyvatelstva,
- rozvoji vědy a techniky,
- stavu financí,
- přírodních zdrojích a stupni jejich využívání,
- rozmístění výrobních sil, rozsahu a hloubce kooperace výroby,
- vnitřních a vnějších ekonomických spojitostech,
- zásobách materiálních prostředků a zálohách.

Důležitým ukazatelem válečného ekonomického potenciálu je rovněž možnost převedení závodů hlavních odvětví ekonomiky na válečnou výrobu v krátké době.

Zejména podrobně musíme zkoumat stav válečného průmyslu, tj. rozmístění jeho závodů, skutečnou výrobu výzbroje, bojové techniky a munice do zahájení války a možnost jejich výroby v době války. Účelné je rovněž hodnotit schopnost průmyslových závodů opravovat bojovou techniku.

Při studiu zemědělství musíme určit celkový stupeň jeho rozvoje, specializaci, objem výroby hlavních druhů produkce a rovněž možnosti zabezpečení průmyslu surovinami, obyvatelstva a ozbrojených sil potravinami.

Velmi důležité je zhodnotit stav všech druhů dopravy a spojení především z hlediska jejich využití v zájmu vlastních vojsk. Nezbytné je studovat finance, kvalitativní a kvantitativní stav materiálních zásob a zdrojů surovin.

Při analýze vojenskoekonomických podmínek na válčišti hodnotíme tedy celkový stav ekonomiky státu (koalice), její zabezpečení strategickými surovinami, stupeň rozvoje průmyslu, zejména takových odvětví, jako je energetické, metalurgické, strojírenské, chemické, radioelektrické a letecké, jejich výrobní kapacita a skutečná výroba, stupeň koncentrace, hlavní průmyslová centra, prostory a jejich zranitelnost.

Celkový závěr z hlediska ekonomiky musí obsahovat rovněž zhodnocení jejich možnosti k zabezpečení ozbrojených sil soudobou výzbrojí, podklady o odolnosti, silná a slabá místa, hlavní objekty působení pro ozbrojené síly.

Bez přihlídnutí k výsledkům vědy a techniky není možné v soudobých podmínkách hodnotit vojenskou sílu státu, vzájemný poměr sil pravděpodobných nepřátel. Ukazatel rostoucí úlohy vědy, která se mění ve výrobní sílu společnosti, je vědecký potenciál, tj. dosažená úroveň a tempa rozvoje vědeckého myšlení, jeho schopnost rychlého a účinného řešení vědeckých i vojenských problémů. Vědecký potenciál zahrnuje všechny vědy o přírodě a společnosti, včetně vojenské vědy, všechny jejich výsledky, které zabezpečují pokrok v oblasti ekonomiky, techniky a vojenské síly státu.

Podstatný vliv na přípravu a vedení bojové činnosti na válčišti mají **fyzicko-geografické** (přírodní) podmínky. Marxistické chápání úlohy a místa geografického faktoru a jeho vlivu na válečnou činnost spočívá v tom, že při rozpracování vojenské teorie a tím více při plánování operace je nutné správně zhodnotit přírodní podmínky. Historie válek skýtá dostatek případů, kdy dovedné využití terénu napomáhálo zničení sil nepřítele, které byly v převaze.

Fyzicko-geografické podmínky (tvářnost, hydrografie, charakter půdy, porost, klima) vytvářejí různé typy terénu — rovinatý, pahorkatý, horský, pouštní, zalesněný a bažinatý, tajgový, tundrový aj. Jeden a týž terén může napomáhat úspěchu bojové činnosti nebo ztěžovat její vedení. Např. horské válčiště napomáhá organizaci pevné obrany, ale ztěžuje útok a má nevelkou operační kapacitu ve srovnání s rovinami.

Vliv terénu na válečnou činnost závisí rovněž na rozvoji prostředků ozbrojeného zápasu, složení ozbrojených sil, jejich schopnosti působit v různých podmínkách geografického prostředí. Hodnotíme především kladný nebo záporný vliv fyzicko-geografických podmínek na různé stránky činnosti vojsk, v první řadě na využití druhů ozbrojených sil a druhů vojsk, jaderných zbraní, na ochranu proti nim, tempa útoku, manévry, ženijní zabezpečení aj.

Při hodnocení tvářnosti musíme určit především její operačně taktické vlastnosti: typ, ochranné vlastnosti, vliv na použití jaderných zbraní, podmínky průchodnosti, možnosti využívání druhů ozbrojených sil, druhů vojsk a speciálních vojsk,

jejich operační sestavy, manévr, maskování a ženíjní vybudování terénu. Typ tvárnosti terénu určujeme podle jeho výšky (rovinatý, pahorkatý, horský). Ochranné vlastnosti tvárnosti (jeho schopnost zeslabovat nebo zesilovat činnost jaderných zbraní a ostatních prostředků ničení) závisí na členitosti terénu, především na množství kotlín, dolin, úžlabin a dalších přírodních úkrytů.

Průchodnost tvárnosti určujeme jeho změnami a tvary, včetně absolutní a relativní výšky hlavních horských překážek, stupně jejich vertikálního a horizontálního členění, přikrostí a dostupností svahů, kapacitou horských přechodů. Hodnotíme rovněž vliv tvárnosti na průběh možných obranných čar, pásem a charakter jejich ženíjního vybudování.

Na základě zhodnocení tvárnosti musíme udělat závěr o nejsložitějších přírodních překážkách a vhodných směrech pro činnost vojsk.

Hydrografie zahrnuje studium a hodnocení mořských pobřeží, řek, jezer, bažin, kanálů, přehrad a rovněž spodních vod a jiných vodních objektů.

Velký vliv na činnost pozemních vojsk na mnoha válečích mají řeky. Při studiu terénu analyzujeme hustotu řek, směry toku, charakteristiky hlavních řek jako vodních překážek, podmínky jejich překonávání, možnosti vytváření záplavových území na řekách, vodní a ledový režim.

Zhodnocení řeky jako vodní překážky závisí na směru jejího toku vzhledem ke směru činnosti vojsk, rovněž i na jejích operačně taktických vlastnostech, tj. na charakteru údolí a záplavového území, rychlosti toku, množství hydrotechnických staveb a možnostech vytvoření záplavových území po zničení ochranných staveb (hrází, přehrad, zdymadel), na vodním a ledovém režimu. Kromě toho je nezbytné znát dno řeky, její břehy, brody, mostová a přívozová přepraviště, ochranné a maskovací vlastnosti přilehlého terénu. Musíme také určit podmínky zásobování vodou a na mořském pobřeží úseky dostupné pro výsadky, jejich kapacitu a možnosti organizace protivýsadkové obrany.

Značný vliv na průchodnost terénu mají půdy, tj. vrchní vrstva zemské kůry o síle několika metrů, která pokrývá povrch souše a dna moří (oceánů). Půdy mohou být dostupné pro přesun vojsk mimo cesty v kteroukoli roční dobu a za jakéhokoli počasí, umožnit přesun v suchém počasí v létě a v zimě nebo být nevhodné pro přesun mimo cest v bezmrázném období roku.

Pevné půdy se skládají z tvrdých hornin, k jejichž úpravě používáme hlavně trhavín. Kypré (kamenité, hlinité, pískovité, jílovité, rašelinné, slané) půdy můžeme upravovat stroji a ručním způsobem.

Takovým způsobem analyzujeme půdy z hlediska průchodnosti bojové techniky a dopravních prostředků možností jejich úpravy prostředky mechanizace a rovněž vlivu na ničivé faktory jaderných zbraní. Proto určujeme prostory polohy hlavních typů půd, zjišťujeme jejich chemické a mechanické složení, tvrdost, prašnost, průchodnost v ročních obdobích, v podmínkách promokání a promrzávání, pravděpodobnost vytvoření stupně radioaktivity.

Při studiu porostu věnujeme pozornost stupni zalesnění válečích, velikosti a vzájemné vzdálenosti lesních masívů, jejich průchodnosti, podmínkám ochrany vojsk před zbraněmi hromadného ničení, možnost zásobování stavebním materiálem a ctopem. Při hodnocení jednotlivých lesních masívů bereme v úvahu druh, růst, výšku, slu a hustotu stromů, dobu opadání listů, podmínky maskování a ochrany vojsk proti zbraním hromadného ničení, možnost překonávání lesů a rovněž vzniku požárů a závalů.

Na základě zhodnocení porostu děláme závěry o stupni zalesnění terénu, o podmínkách ochrany vojsk před zbraněmi hromadného ničení, o kapacitě přírodních maskovacích prostředků, průchodnosti lesních masívů a jejich vlivu na charakter činnosti vojsk.

Při studiu klimatu musíme objasnit režim teplot, rychlost a směr větru, množství atmosférických srážek, hloubku sněhové pokrývky a jiné zvláštnosti a určit jejich vliv na činnost vojsk.

V závěrech o přírodních podmínkách musíme stanovit:

- celkovou charakteristiku válečích na základě zvláštností fyzicko-geografických podmínek,
- zhodnocení operačně taktických vlastností terénu,
- hlavní přírodní překážky a přechody přes ně,
- podmínky průchodnosti terénu mimo cesty,
- možnosti maskování a ochrany vojsk proti zbraním hromadného ničení,
- nejvýhodnější roční dobu a směry pro vedení bojové činnosti.

Na přípravu a vedení válečné činnosti na válečích má podstatný vliv jeho operační příprava. Chápeme ji jako komplex opatření, který směřuje k přípravě území válečích ve prospěch ozbrojených sil. Hlav-

ními jeho prvky mohou být: raketové, vojenské námořní základny a přístavy, letecké základny a letiště, dopravní spoje, stálá místa velení, spojovací směry a uzly, překážky a opevnění, vojenské sklady, stálé objekty PVO a civilní obrany. Při studiu raketových, vojenských námořních a leteckých základen nepřítel musíme určit jejich množství, charakter vybudování, stupeň ochrany, kapacitu, podmínky rozmístění na základnách a nejzranitelnější místa.

Dopravní spoje (automobilní silnice a železnice, námořní, říční a vzdušné komunikace, vojenské ropovody a potrubí) hodnotíme z hlediska jejich vlivu na činnost všech druhů ozbrojených sil.

Při studiu automobilních silnic a železnic musíme stanovit jejich hlavní ukazatel — hustotu [tj. střední celkovou délku v kilometrech na 100 km² území] a průběh. Kromě toho musíme znát množství podélných a příčných os přesunu, jejich provozní výkonnost, nejdůležitější komunikační uzly, možnosti nakládání a vykládání, rychlost přesunu na nich a nejzranitelnější místa. Při hodnocení vnitřních vodních cest, námořní, vzdušné a potrubní dopravy zjišťujeme stupeň jejich rozvinutí, hlavní komunikace a možnost jejich využívání v zájmu ozbrojených sil.

Při analýze systému PVO studujeme údaje o množství rozmístění a stupni ochrany stálých postavení protiletadlových raket, letišť letectva PVO, středisek a stanoviště velení a uvědomování, jejich možnosti, prostory (směry) nejlépe (slabě) bráněné prostředky PVO a zranitelná místa.

Ke zjištění systému velení a spojení pravděpodobného nepřítel studujeme hlavní stálá místa velení vojskům, spojovací uzly a směry, jejich množství, technické vybavení, stupeň ochrany a slabá místa.

Jsou-li na válčišti trvalá opevnění, musíme určit jejich rozmístění, hustotu a vyzbrojení, charakter vybudování, zranitelnost a vliv na charakter válečné činnosti. V soudobých podmínkách můžeme na válčišti předem počítat s vytvářením pásem zničení a záplav. Proto musíme stanovit cíl, rozsah (rozměry) těchto pá-

sem a určit opatření ke zmaření jejich vytvoření.

Na válčišti již v míru vzniká určitý systém skladování zásob výzbroje, bojové techniky a jiných druhů materiálních prostředků. Je důležité znát množství skladů, místa jejich rozmístění, předurčení, kapacitu a zranitelnost hlavních objektů. Zvláštní pozornost věnujeme skladům jaderných zbraní. Hodnotíme také možnosti využívání těchto zásob a místních materiálních prostředků ve prospěch vlastních vojsk.

Systém civilní obrany hodnotíme z hlediska rozmístění nejdůležitějších objektů, jejich významu, stupni pohotovosti a ochrany, kapacity a zranitelných míst. Stanovíme rovněž vliv velkých měst na válečnou činnost.

V závěrech k otázkám operační přípravy válčiště musíme stanovit stupeň operační připravenosti území válčiště v celku, a rovněž v zájmu jednotlivých druhů ozbrojených sil a vypracovat návrhy ke snížení záporného vlivu jednotlivých prvků operační připravenosti na bojovou činnost vojsk.

Jako výsledek této činnosti zpracujeme závěr o významu válčiště, kde uvedeme tyto hlavní směry:

— vojenskopolitický (stupeň napětí vojenskopolitické situace v jeho hranicích, vojenské bloky a jejich zaměření),

— vojenskoekonomický (stav ekonomiky na válčišti, její podíl na světové ekonomice, lidské a přírodní zdroje, velké ekonomické prostory),

— vojenský (jaderné mocnosti, síla jejich jaderného potenciálu, celková početnost ozbrojených sil pravděpodobných nepřátel, stupeň jejich bojové pohotovosti a mobilizační zdroje),

— geografický (poloha, rozměry, osídlenost a kapacita válčiště),

— návrh, který obsahuje vliv zvláštností vojenskogeografických podmínek na bojovou činnost.

Po studiu válčiště v celku analyzujeme jeho součásti — strategické a operační směry, jednotlivé prostory a státy. Přitom můžeme použít stejné metody jako při studiu válčiště.